

INDICATOR: INVASIEVE UITHEEMSE SOORTEN

THEMA: BIODIVERSITEIT

1. BELANG VAN DE INDICATOR EN ELEMENTEN VOOR INTERPRETATIE

Vraag achter de indicator:

Exotische soorten zijn door het toedoen van de mens bewust of onbewust in onze omgeving terechtgekomen. De meeste van deze soorten vormen geen probleem maar ongeveer 1 op de 1000 slaagt erin vaste voet te zetten in onze contreien. Deze soorten kunnen dan ook ernstige schade berokkenen aan mens en milieu, en een negatieve invloed hebben op de biodiversiteit. In de eerste plaats gaan de invasieve soorten de competitie aan met inheemse soorten, en slagen ze er soms in de inheemse soorten weg te concurreren. Een voorbeeld hiervan is het Veelkleurig Aziatisch lieveheersbeestje, dat onze inheemse soorten lieveheersbeestjes aan het wegconcurreren is. Zomerganzen grazen bepaalde vegetaties en de hiermee gepaarde habitats kapot. Rietvegetaties bijvoorbeeld en soorten die afhankelijk zijn van riet, lijden hieronder. Bovendien zorgen ze voor eutrofiëring zowel in graslanden als in oppervlaktewaters. Daarnaast hebben ze ook een sociale impact (uitwerpselen hebben een negatieve visuele impact en dragen ziektes over) en een economische impact (consumptie van landbouwgewassen en gevaar voor het vliegverkeer). In het licht hiervan is het belangrijk te weten welke invasieve exoten aanwezig zijn en in hoeverre ze ingeburgerd zijn.

Context van de indicator:

Het bestrijden van invasieve soorten en het voorkomen van de introductie van invasieve soorten is een wettelijke verplichting. Wereldwijd werd in het internationale Biodiversiteitsverdrag overeengekomen dat een invasieve soort zo snel als mogelijk moet worden aangepakt. Hierbij wordt nadruk gelegd op preventie: "voorkomen is namelijk goedkoper dan genezen". Daarnaast is ook het elimineren van invasieve soorten belangrijk. De Europese Unie heeft de principes van het internationale Biodiversiteitsverdrag uitgewerkt in de conventie van Bern. Op 1 januari 2015 is ten andere een verordening over de invasieve uitheemse soorten in werking getreden (verordening 1143/2014). Deze heeft tot doel de negatieve impact van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten in de Europese Unie te voorkomen en zoveel mogelijk te beperken door middel van een overkoepelende, tussen de lidstaten gecoördineerde aanpak. De verordening streeft naar het beschermen van de lokale biodiversiteit en de ecosystemische diensten en om tevens de economische impact en de effecten voor de volksgezondheid tot een minimum te herleiden.

De verordening heeft betrekking op een aantal soorten die opgenomen zijn op een lijst, gebaseerd op verscheidene criteria zoals het vermogen van de soort om zich in het milieu voort te planten en de ernst van hun negatieve impact op de biodiversiteit, de gezondheid van de mens of de economie. De opname op de lijst houdt ook rekening met de noodzaak van een gezamenlijke actie op het niveau van de Europese Unie en de verwachte efficiëntie van de maatregelen die men zal nemen. De wetenschappelijke beoordeling van de risico's wordt gecontroleerd door een wetenschappelijk platform met experts van de 27 lidstaten.

De lijst moet regelmatig worden bijgewerkt en ten minste om de 6 jaar volledig opnieuw worden onderzocht. In juli 2016 werd een eerste lijst goedgekeurd met 37 voor de Europese Unie zorgwekkende soorten. De lijst werd driemaal bijgewerkt (2017, 2019 en 2022) en omvat momenteel 88 soorten die voor de Europese Unie van bijzonder belang zijn.

Op deze 88 soorten zijn onder meer de volgende maatregelen van toepassing:

- preventieve maatregelen (verbod op het houden, de handel, het transport, het kweken en het vrijlaten);
- de invoering van een monitoringssysteem;
- de vroegtijdige uitroeiing van de soorten bij hun eerste waarneming;
- het optimale beheer van de soorten die al wijdverspreid zijn. Voor dit laatste punt wordt de keuze van de doelstelling (uitroeiing, indamming of beheersing) overgelaten aan het oordeel van de lidstaat

Volgens de verordening kunnen de lidstaten ook hun eigen nationale lijst opstellen van invasieve soorten die een versterkte regionale samenwerking vereisen.

In het Brussels Gewest voorziet de in 2012 goedgekeurde natuurordonnantie de uitvoering van maatregelen voor de preventie van de verschijning van nieuwe soorten op het grondgebied van het Gewest en voor de beperking van hun impact, met inbegrip van maatregelen voor de uitroeiing van reeds aanwezige invasieve soorten. Een lijst van soorten die moeten worden bestreden is in bijlage van de verordening toegevoegd (tabel IV). Toch wordt het Brussels wettelijk kader aangepast om rekening te houden met de nieuwe Europese bepalingen en zorgen voor consistentie tussen Europese en Brusselse wetgeving. Gezien de grensoverschrijdende aard van deze kwestie werd bovendien een samenwerkingsakkoord goedgekeurd om de acties die op gewestelijk, communautair en federaal niveau worden ondernomen, te coördineren. De nationale lijst waarin dit akkoord voorziet, is nog niet opgesteld.

Om de biodiversiteit te vrijwaren heeft België zijn nationale Biodiversiteitsstrategie 2020 opgesteld. In dit nationaal kader werden de voorziene doelstellingen en acties verdeeld over de federale en de 3 gewestelijke machtsniveaus, rekening houdend met de autonomie en de verdeling van de bevoegdheden. De Federale regering is bevoegd voor de regulering van invoer, doorvoer, uitvoer en bezit dat rechtstreeks voortvloeit uit invoer. Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest is bevoegd voor de regulering van bezit, handel, monitoring, beheersing en terugdringen van exoten op zijn grondgebied.

Het opstellen van een Verslag over de Staat van het Leefmilieu is wettelijk verplicht sinds 1992. Momenteel vloeit deze verplichting voort uit de ordonnantie van 18 maart 2004 inzake toegang tot milieu-informatie in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze ordonnantie is een omzetting van de richtlijn 2003/4/EEG van het Europees Parlement en de Raad van 28 januari 2003. Onder milieu-informatie wordt onder andere verstaan de toestand van elementen van het milieu, zoals landschap en natuurgebieden, met inbegrip van de biologische diversiteit en haar componenten (art. 3.2.a). Invasieve exoten hebben een significante invloed op de toestand van het leefmilieu en kunnen als indicator gebruikt worden.

Te bereiken kwantitatieve doelstellingen en, desgevallend, statuut van de streefdoelen:

De exotenproblematiek is een complex probleem dat slechts kan opgelost worden door nationale en zelfs internationale samenwerking. Enerzijds kan het probleem veroorzaakt worden binnen het Brussels Hoofdstedelijk Gewest zelf, waarbij exotische soorten al dan niet bewust worden ingevoerd en vrijgelaten. Anderzijds zijn er soorten die zich reeds vestigden in andere regio's en zich verspreiden naar het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De bedoeling van deze indicator is om de kwalitatieve omvang (welke invasieve soorten aanwezig zijn) van de huidige problematiek weer te geven en een overzicht te geven van de reeds door het

Gewest ondernomen acties. De indicator houdt zich niet bezig met de kwantitatieve omvang van de problematiek aangezien het inschatten van populatiegroottes van alle soorten te duur en tijdrovend is.

Andere commentaren:

Geen

2. METHODOLOGISCHE FUNDERINGEN

In de editie 2011-2014 van het verslag van de staat van het leefmilieu in Brussel was de indicator gebaseerd op de definitie, criteria en lijst van invasieve soorten die gebruikt worden door het Belgian Forum on Invasive Species (BFIS).

Voor meer informatie over dit onderwerp, wordt de lezer uitgenodigd om de methodologische fiche, opgesteld voor het rapport 2011-2014, te lezen (https://document.environment.brussels/opac_css/electfile/SLR1114_NL_092016).

Rekening houdend met de inwerkingtreding in januari 2015 van een Europese verordening inzake invasieve uitheemse soorten, diende de methode van de indicator dienovereenkomstig te worden aangepast.

Definitie van de indicator:

De indicator telt per taxonomische groep het aantal invasieve exotische soorten op de Europese "Lijst van voor de Unie zorgwekkende invasieve uitheemse soorten" dat in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest werd waargenomen. Het omvat ook het jaar waarin een soort voor het eerst en voor het laatst werd waargenomen en geregistreerd evenals de grootteorde van het aantal waarnemingen.

Berekeningswijze en aangewende gegevens:

Het gaat erom de soorten van de Europese lijst van invasieve uitheemse soorten die in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest worden waargenomen te identificeren. Om dit te doen, werd voornamelijk gebruik gemaakt van de databank biodiversiteit van Leefmilieu Brussel (applicatie voor milieubeheerders) en van de databank bru.waarnemingen.be (enkel gevalideerde gegevens). Andere databanken, studies of rapporten die als betrouwbaar worden beschouwd en waarvan de gegevens niet in de databank biodiversiteit zijn geregistreerd, worden ook gebruikt (bijvoorbeeld, voormalige floristische inventarissen van het Brussels Gewest, atlas van broedvogels, monitoringverslagen over de biologische kwaliteit van waterlopen).

Eenheid:

Aantal soorten

Aanbevolen periodiciteit voor het bijwerken van de indicator:

De indicator kan om de twee jaar worden bijgewerkt als onderdeel van de voorbereiding van het verslag of de synthese van de staat van het leefmilieu in Brussel.

3. COMMENTAAR AANGAANDE DE METHODOLOGIE OF DE INTERPRETATIE VAN DE INDICATOR

Beperking van de indicator en gebruiksvoorzorgen:

Zonder een permanent meetnet of systematische inventarisaties kan de echte omvang van de populatie van een invasieve soort moeilijk ingeschat worden.

Daarom wordt er bij een eerste benadering van uitgegaan dat, vanaf een eerste keer dat een soort die op de Europese "Lijst van voor de Unie zorgwekkende invasieve uitheemse soorten" staat, in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest wordt

waargenomen, deze beschouwd wordt als aanwezig in het Gewest (er kan beter een overschatting dan een onderschatting gemaakt worden). We houden dus geen rekening met de levensvatbaarheid of de grootte van de bevolking. Idealiter zou de indicator echter een onderscheid moeten maken binnen de soorten op de Europese lijst die zijn waargenomen in het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, tussen soorten die wijdverspreid zijn en soorten die (tot nu toe) nog maar het onderwerp zijn van incidentele of ruimtelijk beperkte waarnemingen.

Aan de andere kant zijn soorten die niet langer worden gemeld niet noodzakelijk verdwenen. Bepaalde soorten kunnen een eerder verborgen bestaan leiden of zijn moeilijk te identificeren.

Een andere beperking van de indicator is dat de indicator is gebaseerd op een lijst van invasieve uitheemse soorten die op Europees niveau is opgesteld. Veel andere exoten die niet op de Europese lijst staan en die in het Brussels Gewest en / of in Vlaanderen en Wallonië aanwezig zijn, zijn echter ook problematisch. De Europese lijst houdt inderdaad rekening met de noodzaak van gecoördineerde actie op het niveau van de Europese Unie en van de veronderstelde doeltreffendheid van de te nemen maatregelen. Het is daarom geschikt om bepaalde invasieve soorten uit te sluiten die al wijdverspreid zijn in Europa en waarvoor geen preventieve of beheersmaatregelen tegen redelijke kosten kunnen worden overwogen.

Moeilijkheden eigen aan de methodologie:

Gebrek aan systematische monitoring (zie hierboven).

Aanvullende of alternatieve indicatoren bij gebrek aan de « ideale » indicator:

-

Gegevens ter aanvulling (voor de interpretatie of verfijning van de analyse...):

- In afwachting van de beschikbaarheid van een nationale lijst van invasieve uitheemse soorten, is de databank "Harmonia" van invasieve soorten, ontwikkeld en geactualiseerd door het Belgische Invasive Species Forum, een referentie op dit gebied. (<https://ias.biodiversity.be/>). In juni 2023 bevatte deze databank 102 soorten die in België aanwezig zijn. Voor beheersdoeleinden is het noodzakelijk om gegevens over invasieve uitheemse soorten in de Vlaamse en Waalse regio's te volgen.
- Aan de hand van de tellingen door Aves-Natagora van de parkieten (en andere vogels) is het mogelijk voor deze taxonomische groep de evolutie van de populatiegrootte te volgen. Ook andere studies van wetenschappelijke instellingen en vrijwilligers over invasieve soorten moeten opgevolgd worden.
- Early Warning Rapid Response-systeem : Om sneller nieuwe exoten te detecteren maakt Leefmilieu Brussel gebruik van het gratis Early Warning Rapid Response-systeem van waarnemingen.be. Via dit systeem worden alle waarnemingen van alle exoten (dus ook andere dan die op de lijst) gemeld bij de afdeling Groene Ruimten, departement Biodiversiteit. Bij nieuwe exotische soorten worden de beheerdiensten onmiddellijk gecontacteerd om actie te ondernemen. Het aantal meldingen in het Early Warning Rapid Response-systeem gedurende een referentieperiode is op zich ook een interessant gegeven.

4. VERBANDEN MET ANDERE INDICATOREN OF GEGEVENS (UIT HET RAPPORT OVER DE STAAT VAN HET LEEFMILIEU)

- Indicator: monitoring van de soorten
- Focus: evolutie van de avifauna

5. VOORNAAMSTE INSTELLINGEN BETROKKEN BIJ HET ONTWIKKELEN VAN GELIJKAARDIGE INDICATOREN (EUROPESE UNIE, BELGIE, ANDERE INDIEN PERTINENT)

- Europees Milieuagentschap (EMA): Invasive alien species in Europe (Streamlining European Biodiversity Indicators 2010).
- Vlaams Gewest (INBO):
 - Aantal uitheemse en invasieve uitheemse soorten op een Europese signaallijst
 - Bedreigingen door uitheemse plantensoorten
 - Aantal rosse stekelstaarten in Vlaanderen.
 - Trend uitheemse soorten in verschillende biotopen
- Wallonië: Espèces exotiques envahissantes (vanaf de editie van 2017 is deze indicator ook gebaseerd op de Europese lijst van zorgwekkende invasieve uitheemse soorten)

6. BIBLIOGRAFISCHE REFERENTIES (METHODOLOGIE, INTERPRETATIE)

- BRANQUART E. (ed.) 2015. "Alert, black and watch lists of invasive species in Belgium. Harmonia version 1.2", Belgian forum on invasive species, geraadpleegd op 20 februari 2015 via: <http://ias.biodiversity.be>
- BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2012. "Ordonnantie betreffende het natuurbehoud – 1 maart 2012", Belgische staatsblad van 16/03/2012, http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=nl&la=N&table_name=wet&cn=2012030115
- BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2012. "Bijlage van de Ordonnantie betreffende het natuurbehoud – 1 maart 2012" (erratum), <http://emis.vito.be/sites/emis.vito.be/files/legislation/migrated/sb170412-1.pdf>
- EUROPEAN ENVIRONMENTAL AGENCY, website over milieu indicatoren, <https://www.eea.europa.eu/data-and-maps/indicators/invasive-alien-species-in-europe>
- EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD 2014; "Verordening (EU) n° 1143/2014 van het Europees parlement en de raad van 22 oktober 2014 betreffende de preventie en beheersing van de introductie en verspreiding van invasieve uitheemse soorten » <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1143&from=EN>
- FOD VOLKSGEZONDHEID, VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN EN LEEFMILIEU, website over de Belgische nationale biodiversiteitsstrategie. http://www.health.belgium.be/eportal/Environment/Biodiversity/Biodiversity/Strategie_biodiversite20062016/index.htm?fodnlang=nl#.VPInT6MVG9I
- INBO, website over natuurindicatoren. <https://www.inbo.be/nl/natuurindicator/aantal-uitheemse-en-invasieve-uitheemse-soorten-op-een-signaallijst>, <https://www.inbo.be/nl/natuurindicator/bedreiging-door-nieuwe-uitheemse-diersoorten>
- VAN DAELE P., ADRIAENS T., DEVISSCHER S., HUYSENTRUYT F., VOSLAMBER B., DE BOER V., DEVOS K. & CASAER J. 2012. "Beheer van Zomerganzen in Vlaanderen en Zeeuws-Vlaanderen. Rapporten van het Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek 2012 (INBO.R.2012.58). Instituut voor Natuur- en Bosonderzoek, Brussel, <http://www.invexo.eu/~media/Files/Invexo/Eindrapport%20werkgroep%20Zomerganzen%20Invexo%202013%20Van%20Daele%20et%20al%20INBOR201258.pdf>

- WAALSE OVERHEID, SPW-DGARNE, website over de staat van het leefmilieu, <http://etat.environnement.wallonie.be/files/Publications/REEW2016/DGRNE-16-16716-REEW%202016-sl-051217-prod2%20-%20basse%20r%c3%a9solution.pdf>
- Waarschuwingssysteem Invasieve Exoten : <https://observations.be/species/invasieve-exoten/>

7. VOLLEDIGHEID (DEKKING IN TIJD EN RUIMTE)

Beschikbaarheid in de tijd:

geen tijdreeks beschikbaar

Ruimtelijke dekking van de gegevens:

Het Brussels Hoofdstedelijk Gewest

Meest recente bijwerking van de indicator:

Juni 2023

Meest recente bijwerking van de methodologische fiche:

Augustus 2023

